

ALICJA PSTYGA

PERSPEKTYWY BADAŃ
NAD ROSYJSKO-POLSKIM DYSKURSEM PRASOWYM

Dyskurs prasowy – zarówno polski, jak i rosyjski – jako część publicznego dyskursu medialnego¹ wyróżnia się ze względu na gatunkowe i tematyczne zróżnicowanie tekstów oraz ich walory językowe. Badacze mediów mówią więc o różnorodności dyskursów prasowych, wielowymiarowych, krzyżujących się, dynamicznych, z bogatą aksjologią, zróżnicowaniem językowym i otwartością – stosownie do potrzeb komunikacyjnych i atrakcyjności medialnej [zob. Gajda, Kita, Wojtak], w których „Stosunek nadawcy do rzeczywistości przejawia się jako sposób obrazowania i ekspresji, co wiąże się ze stylistycznym ukształtowaniem tekstu” [Kita, 215].

Sformułowanie „rosyjsko-polski dyskurs prasowy” w temacie artykułu sugeruje szerokie ujęcie komparatystyczne: od porównania samych dyskursów prasowych (jako produktów mediów), poprzez analizę tematu jako wyznacznika dyskursu (dyskurs o Rosji, o Polsce), po dyskurs funkcjonujący za pośrednictwem przekładu. W artykule skupiam się na cechach językowych tekstów medialnych i możliwości ich interpretacji w ramach rosyjsko-polskich kon-

Dr hab. ALICJA PSTYGA, prof. UG – kierownik Katedry Językoznawstwa i Translatoryki w Instytucie Rusycystyki i Studiów Wschodnich Uniwersytetu Gdańskiego; e-mail: alicja.pstyga@ug.edu.pl

¹ Pojęcie publicznego dyskursu medialnego rozumiem jako nadrzędne dla innych dyskursów: prasowego, internetowego, telewizyjnego i radiowego [por. Żydek-Bednarczuk, 191 n.; Kita; Wojtak 2010; 2015]. Zgodnie z interpretacją U. Żydek-Bednarczuk przyjmuję, że „Dyskurs medialny jest [...] zdarzeniem komunikacyjnym, któremu towarzyszą okoliczności społeczne, kulturowe, polityczne. Jest on jednocześnie narzędziem praktyk społecznych i sprawowania władzy. Definiujemy go głównie za pomocą czynników kontekstualnych, a nie strukturalnych. Dyskursy są otwartymi zbiorami wypowiedzi, odnoszącymi się do siebie i powiązanymi ze sobą tematami, gatunkami i funkcjami” [Żydek-Bednarczuk, 188].

frontacji przekładowych, co jest celem pracy, warto jednak podkreślić, że pewne ustalenia w zakresie kontrastywnej lingwistyki mediów są istotne również z punktu widzenia oceny tekstów przełożonych.

Z nielicznych prac przedstawiających teksty medialne w ujęciu porównawczym wynika, że

[...] kwestie językowe należy interpretować jako wyniki praktyk dziennikarskich, które tym samym są wyrazem określonych systemów wartości, norm i działań. Badania publicystyczne zajmujące się różnymi kulturami dziennikarstwa, ukierunkowane są natomiast nie tyle na produkty mediów, co na aktorów zdarzenia komunikacyjnego i na struktury organizacyjne różnych systemów medialnych. W ich centrum zainteresowania znajdują się „specyficzne kognitywne i ewaluacyjne systemy kulturowe, na podstawie których dziennikarze nadają znaczenie otaczającej rzeczywistości i które, występując w formie kolektywnych systemów wiedzy, umożliwiają i ograniczają ich działanie” [Hanitzsch, 5 – cyt. za: Hauser, 151].

Zdaniem Stefana Hausera badania z zakresu publicystyki dziennikarskiej skupiają się wokół cech uczestników zdarzeń komunikacyjnych, natomiast badania z zakresu lingwistyki mediów kładą nacisk na cechy produktów medialnych [Hauser, 151]. Próba komparatystycznego ujęcia rosyjskiego i polskiego dyskursu prasowego oraz obserwacje wybranych struktur tekstowych [zob. Pstyga 2008; 2016] przekonują o konieczności szerokiego ich ujęcia, pozwalającego na wyeksponowanie wielorakich powiązań tych jednostek z pragmatyką aktu komunikacyjnego, pragmatyką mówienia i rozumienia, tłem społecznym i kontekstem kulturowym, odniesieniem do innych tekstów kultury i śladów nawiązań do wcześniejszych wypowiedzi. W tym wypadku należy podkreślić swoistość wyzyskiwanych w rosyjskiej oraz polskiej prasie środków językowych, (współ)kreujących w każdym z nich medialną rzeczywistość tekstową i medialny punkt widzenia, co nie wyklucza możliwości wyróżnienia obszarów tematycznych i ekwiwalentnych zasobów wspólnych obu dyskursom. Jednak oceniane z perspektywy tekstowych realizacji jednostek językowych, ich specyfika staje się problemem kluczowym: przeprowadzone obserwacje upoważniają bowiem do stwierdzenia zróżnicowania tematyki dyskursów medialnych, zawsze powiązanej z aktualną dla każdej społeczności językowej rzeczywistością, oraz podkreślenia roli uwarunkowań kulturowych komunikacji i wyeksponowania „zindywidualizowanych” (w odniesieniu do każdego z dyskursów) możliwości użycia określonych, zwykle nacechowanych

kulturowo, struktur językowych, których odtworzenie w innym języku sprawia trudności².

Możliwe byłoby też przyjęcie jako wyznacznika dyskursu rosyjsko-polskiego tematyki: Rosji w prasie polskiej i Polski w rosyjskiej. Rosyjsko-polskie spotkania w obszarze dyskursu medialnego pozostają trudne, z wyraźną asymetrią w postrzeganiu Rosji w Polsce i Polski w Rosji, uwarunkowane wieloma zaszłościami, złożonością wydarzeń historycznych i ich interpretacji. Różnice w zakresie interpretacji wydarzeń, w tym aktualnych wydarzeń w świecie, odmienne punkty widzenia sprawiają, że „myślimy różnymi kategoriami” – w kontekście różnic w postrzeganiu świata Andrzej de Lazari pisze o „różnym zaprogramowaniu kulturowym” [de Lazari 2006; 2007]. Rosja zajmuje w polskich mediach znaczące miejsce [Pstyga 2014] i jest przedstawiana w pełnej rozciągłości i złożoności problematyki. Z reguły są to wypowiedzi krytyczne, co – jak zauważa Irina Lappo – „ma znaczący wpływ na kreowanie obrazu Rosjanina we współczesnej świadomości społecznej Polski” [Lappo, 332]. Wzajemne postrzeganie Polaków i Rosjan jest oparte na stereotypach, co zwykle łączy się w prasie z sądem aksjologicznym. Stereotyp i uprzedzenia wpływają również na sposób formułowania przekazu. Urszula Patocka-Sigłowy podkreśla, że „Niektóre opinie publicystów można wpisać w nurt rusofobii” [Patocka-Sigłowy, 273].

Ważne miejsce w dyskursie rosyjsko-polskim zajmują wypowiedzi polskich korespondentów zagranicznych [zob. Mikułowski Pomorski; Pstyga 2016], w których poznawana w języku *locum* rzeczywistość rosyjska przedstawiana jest polskiemu odbiorcy w jego języku.

Odrębną odmianą dyskursu prasowego jest dyskurs przekładowy. Obejmując teksty medialne, które funkcjonują za pośrednictwem przekładu, sytuuje się on w przestrzeni międzynarodowej komunikacji międzykulturowej i międzyjęzykowej [por. Mikułowski Pomorski; Pstyga 2013] i tworzy ważny element w przestrzeni komunikacji publicznej. Podstawę materiałową jego analizy (jak w artykule) stanowią przełożone na język polski rosyjskie teksty medialne zamieszczone w dwutygodniku „FORUM”.

Międzynarodowe konteksty komunikacji wymagają szerszego spojrzenia. Pisząc o społeczeństwie medialnym, o globalnej sieci telekomunikacyjnej, mediodznawcy nie mówią jednak o roli przekładu we współczesnym świecie ani o problemach z nim związanych lub z niego wynikających, aczkolwiek akcentują kulturowy aspekt w wyjaśnianiu rzeczywistości i międzynarodową współ-

² Problem ten przedstawiłam w referacie *Reproductibility of phraseological units in contemporary press discours*, wygłoszonym na konferencji EUROPHRAS 2018 w Białymstoku.

zależność w procesach komunikacji oraz selektywność postrzegania rzeczywistości i interpretacji odbieranych treści [por. Goban-Klas; Mikułowski Pomorski; McQuail]. Jak stwierdza Denis McQuail, „Największe znaczenie ma tu fakt, że przepływ wiadomości stanowi odbicie modelu relacji politycznych i gospodarczych oraz bliskości geograficznej i pokrewieństwa kulturowego” [McQuail, 269]. Badacz ten podkreśla, że „Im bardziej przekaz jest przefiltrowany przez krajowy system mediów, w tym większym stopniu podlega on selekcji i adaptacji, przekształceniom i wtórnemu ukontekstowaniu, tak by pasował do lokalnych gustów i oczekiwań” [McQuail, 266]. Zdaniem Jerzego Mikułowskiego Pomorskiego komunikowanie medialne

daje swoje efekty w postaci tworzenia pewnego wspólnego dla nadawcy i odbiorcy obrazu rzeczywistości społecznej. Takie obrazy podlegają procesom modelowania rzeczywistości, które polegają na tym, że w efekcie procesu komunikowania ludzie posiadają wspólny obraz i interpretują nowe zjawiska zgodnie z tym obrazem. [...] Media, ujmując rzeczywistość w swoje ramy gatunkowe, nadają jej aspektom pewien status istotności [Mikułowski Pomorski, 108],

ale ważne jest też, jak przyznaje, doświadczenie odbiorcy.

Proponuję więc ujęcie dyskursu rosyjsko-polskiego w ramach relacji przekładowych: interesuje mnie bowiem przekład rosyjskojęzycznych tekstów prasowych i przestrzeń międzytekstowa jako płaszczyzna dialogu w komunikacji międzyjęzykowej Rosjan i Polaków, prowadząca do poznania opinii mediów rosyjskich. Poprzez przekład winniśmy bowiem poznawać rzeczywistość rosyjską taką, jaka jest przedstawiona w tekstach oryginału. Refleksja nad aktualnym rosyjsko-polskim dyskursem prasowym, funkcjonującym za pośrednictwem przekładu, winna zatem oscylować wokół udziału poszczególnych tekstów w (językowej, dyskursywnej) [Czachur, 87] interpretacji rzeczywistości, z włączeniem wymiaru aksjologicznego, a także wartości stosowanych modyfikacji tekstowych oraz możliwości interpretacyjnych, uwzględniających kompetencje (między)kulturowe i komunikacyjne uczestników komunikacji.

Na proponowaną tu koncepcję badań mają wpływ wieloletnie obserwacje rosyjskich i polskich tekstów prasowych, ujmowane w perspektywie przekładowej. Skłaniają one do spojrzenia na tekst z punktu widzenia wartości komunikacyjnej jego komponentów w konkretnym tekście, sformułowanym w określonym języku, funkcjonującym w związanej z nim przestrzeni kulturowej, przygotowanym dla konkretnego odbiorcy, dla którego pełni on określoną funkcję. Jednakże teksty prasowe w przekładzie ulegają zmianom w największym stopniu, niejednokrotnie znacznie odbiegając od tekstów wyjściowych,

stają się ich swobodnymi adaptacjami [Pstyga 2013, 43-64]. Specyfika przekładu i przeniesienie tekstu na grunt innego języka, kultury, wymaga od innego odbiorcy zdecydowanie szerszej perspektywy badawczej dwutekstu, odpowiadającej badaniom całej przestrzeni międzytekstowej (termin Edwarda Balcerzana), którą tworzą oryginał, przekład i wszelkie zachodzące między nimi relacje. Obejmują one stopień odtworzenia relacji wewnątrztekstowych w ramach międzytekstowych relacji przekładowych oraz strategii translatorskich, co zmierza w kierunku ustalenia (i odtworzenia) realnych odpowiedników tekstowych, wyznaczając zarazem obszar wspólny w przestrzeni komunikacji międzykulturowej Rosjan i Polaków.

W przekładzie zawsze ujawniają się różnice międzyjęzykowe i międzykulturowe. Jednak w wypadku tekstów medialnych problemem staje się sama rzeczywistość tekstowa – medialna [Nowak, Tokarski; Pstyga 2017], która w tekście przełożonym z reguły ulega zmianom. Fakt ten nie wynika wyłącznie z problemów ekwiwalencji przekładowej, ale również z samej selekcji i doboru materiału, co zdaniem Tomasza Piekota [Piekot] pozwala sądzić o jego medialnej wartości, a przede wszystkim o wizji świata wraz z właściwym jej systemem wartości oraz podporządkowanych jej zmianach względem oryginału (skrótów bądź elementów dodawanych przez redakcję lub tłumacza). Dlatego też całościowe spojrzenie na oryginał i przekład w odniesieniu do tekstów prasowych (medialnych) pozwala dostrzec także inne ważne elementy struktury tekstów (np. fotografie z podpisami, nagłówki, wyróżnienia śródtekstowe, tytuł rubryki), których obecność, wyróżnienie lub pominięcie wpływa na znak wartości całego komunikatu. Tego rodzaju modyfikacje skłaniają do refleksji nad stopniem symetrii między oryginałem a przekładem i możliwością osiągnięcia spójnej reprezentacji [Paepcke] tekstów.

Ocena tekstów przełożonych winna być zatem dokonywana z perspektywy konkretnych wyborów translatorskich w ramach krytyki przekładu. W tym miejscu warto również zadać pytanie o perspektywę odbiorcy: czy czytelnik „FORUM” ma świadomość wprowadzanych modyfikacji i kto zajmuje się krytyką przekładu tekstów medialnych (nie przypuszczam, aby czytelnik tekstów przełożonych – poza grupą moich studentów – zechciał, nawet jeśli zna język, dostrzec do oryginału). Problem zilustrują przytoczone poniżej fragmenty dwutekstów:

[1]

Единогласие и его последствия

„Главное ввязаться в драку, а там видно будет” – этот принцип далеко не всегда себя оправдывал даже в наполеоновские времена, а уж на современном Востоке и подавно. Действия России в Сирии кажутся небрежно продуманной партией, в которой более или менее просчитаны только первые несколько ходов, без ясного представления о возможных дальнейших осложнениях.

Непредвиденными последствиями действий Москвы, вполне вероятно, будут: ожесточение гражданской войны в Сирии, рост числа жертв и новые волны беженцев, усиление, а не ослабление „Исламского государства”, повышение градуса напряженности между Москвой и Западом, превращение России в явного врага для большинства жителей Ближнего Востока. И, наконец, срыв так называемой „ядерной сделки” с Ираном.

Пытаюсь понять логику московского плана. Видимо, расчет был на то, что Запад настолько напуган исламскими экстремистами и потоком сирийских беженцев, что закроет глаза на что угодно. И от радости, что кто-то готов взять на себя черную работу в Сирии, забудутся даже Крым и Донбасс или, по крайней мере, они отойдут куда-то на дальний план. Таким образом, Россия выйдет из международной изоляции. Наверное, предполагалось, как это модно в Кремле, убить сразу нескольких зайцев одной военной операцией. И в конфронтации с Западом хотя бы на некоторое время взять паузу (пока экономика выправляется), и антизападного Асада у власти сохранить как опору против того же Запада, и все это под западные же аплодисменты. Ну, и если получится, то и „Исламскому государству” в самом деле хвост прищепить, и вообще свои позиции на Ближнем Востоке усилить. А собственному населению представить доказательство вновь обретенного величия. [...] [<http://www.svoboda.org/content/article/27286182.html>]

Niedźwiedzia przysługa

Grunt to zacząć bijatykę, a potem się zobaczy... Działania Rosji w Syrii sprawiają wrażenie niezbyt przemyślanej akcji.

Wejście Rosji do gry będzie oznaczać same kłopoty: zaostrzenie wojny domowej w Syrii, wzrost liczby ofiar, nowe fale uchodźców oraz wzmocnienie, a nie osłabienie Państwa Islamskiego. Do tego dojdzie wzrost napięcia na linii Moskwa-Zachód oraz prawdopodobne zerwanie porozumienia nuklearnego z Iranem.

Próbuję zrozumieć logikę moskiewskiego planu. Być może Kreml liczy na to, że Zachód jest tak przerażony działaniami islamskich ekstremistów i strumieniem syryjskich uchodźców, że przymknie oko na wszystko, co Rosja zechce zrobić. Tak bardzo się ucieszy, że ktoś chce wykonać czarną robotę w Syrii, iż puści w niepamięć Krym i Donbas, a w każdym razie przestaną one odgrywać ważną rolę. Rosja wyjdzie z izolacji. A przy okazji utrzyma przy władzy swojego sojusznika Baszara al-Asada i umocni swoją pozycję na Bliskim Wschodzie. Na użytek wewnętrzny zagra się na miłym sercu micie Rosji jako mocarstwa odzyskującego dawną potęgę i wielkość. [„Forum” 2015, nr 21].

Tekst dotyczy działań wojennych w Syrii. Nadany w polskiej wersji językowej tytuł *Niedźwiedzia przysługa* jest trafny, adekwatny do treści artykułu oraz jego konkluzji (również w wersji pełnej oryginału: *Единогласие и его*

последствия), wnosi on też konotacje rosyjskości. Zastrzeżenia (poza stroną językową) budzi jednak pominięcie kilku ważnych, bo zawierających ocenę komentatora w kontekście samej Rosji i reakcji społeczeństwa rosyjskiego, fragmentów. Zabrakło więc m.in. zawartej w lidzie konwencji gry strategicznej i przegranej walki – asocjacji, które przywołuje fraza przypisywana Napoleonowi. Ros.: „*Главное ввязаться в драку, а там видно будет*” – *этот принцип далеко не всегда себя оправдывал даже в наполеоновские времена* [...], w przekładzie *Grunt to zacząć bijatykę, а potem się zobaczy...*, w którym leksem *bijatyka* uruchamia zupełnie inną sferę skojarzeń. Bez wyraźnie wskazanego prawdopodobieństwa skutków interwencji jako efektu podstępного planu Kremla, co mocno podkreśla Ostalski w swej wypowiedzi, zaznaczając przy tym, że są to dywagacje teoretyczne, bez nawiązania do zimnej wojny i groźby pogorszenia relacji z Zachodem, co z kolei jest ważne ze względu na ostatni akapit (pominięty w przekładzie³) tekstu, w którym mowa jest o decyzjach podejmowanych w tym okresie przez Komitet Centralny Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego i Biuro Polityczne niejednomyślnie (i to właśnie *единогласие* – pol. *jednomyślność* obejmuje klamrą tytuł i cały tekst), polski odbiorca zostaje pozbawiony tej wizji, jaką roztacza autor oryginału. Wszystkie niuansy przysłania groźba wojny, która może przekształcić się w wojnę światową. W tekście zaproponowanym przez „Forum” pominięty został fragment o możliwym niezadowoleniu rosyjskich sunnitów, o znaczeniu interwencji rosyjskiej dla Rosji w sytuacji, gdy większość społeczeństwa jest zadowolona z decyzji podejmowanych przez prezydenta Putina. Pominięcie informacji prowadzi do rozbieżności w zakresie przedstawianej rzeczywistości medialnej, a w konsekwencji przekazywanych ocen i wartościowania tekstu.

[2]

Я привезу вам новый мир: что изменил визит Трампа в Польшу

В ходе визита Трампа в Варшаву возникло новое, пока еще легкое, но уже заметное ощущение, что это не Америка встречается с Польшей, а какая-то часть Америки братается с какой-то частью Польши, но другие части в обеих странах это братание не очень одобряют. Либеральные поляки начинают считать либеральных американцев более своими, чем своих собственных консервативных соотечественников.

Еще во время избирательной кампании перед президентскими выборами в США можно было заметить, что вопреки стереотипам гипотетической победе Трампа обрадуются не только в России. Саудовские принцы, израильские правые, иранские консерваторы – и без Кремля в мире набиралось немало сил, кому президент Трамп казался гораздо более удобным вариантом, чем Хиллари Клинтон. Не последними среди них были национал-

³ Tego fragmentu oryginału już nie przytaczam ze względu na ograniczone ramy artykułu.

популисты Восточной Европы, которые надеялись, что республиканский президент может им ослабить давление либеральных Берлина и Брюсселя. [...] [М. САМОРУКОВ, CARNEGIE.RU, 7.07.2017].

Przywożę wam nowy świat

Podczas wizyty Donalda Trumpa w Warszawie jakaś część Ameryki zbratała się z jakąś częścią Polski.

Rosyjski komentarz.

Jeszcze w czasie kampanii wyborczej w Stanach Zjednoczonych można było zauważyć, że ze zwycięstwa Donalda Trumpa będą się cieszyć nie tylko rosyjscy politycy. Saudyjscy książęta, prawica w Izraelu, irańscy konserwatyści – poza Kremlem na świecie jest niemało sił, którym Trump wydawał się o wiele korzystniejszym wariantem niż Hillary Clinton. Należeli do nich także nacjonalistyczni populiści z Europy Środkowo-Wschodniej, którzy mieli nadzieję, że republikański prezydent USA pomoże im osłabić presję wywieraną przez liberalny Berlin czy Brukselę – pisze rosyjski komentator Maksim Samorukow, ekspert ds. Europy Wschodniej. [...] [na podst. CARNEGIE.RU, „Forum” 2017, nr 15].

Zamieszczony w „Forum” tekst „na podstawie”, sprowadzający się do ograniczonego wyboru informacji podporządkowanych budowaniu wartościowania, przynosi zmiany w tym zakresie. Przy braku pełnego kontekstu wybrane fragmenty tworzą bowiem wypowiedź podkreślającą emocje negatywne. Świadczy o tym już sam lid i początek tekstu.

[3]

Польский майонез мне совсем не нравится

История жительницы Санкт-Петербурга, переехавшей в польский Вроцлав

Александра из Санкт-Петербурга переехала в польский город Вроцлав, где на улицах встречаются ежи и гномы, а религиозность местных жителей соседствует с представительствами международных технологических компаний. В рамках цикла статей о россиянах, уехавших жить за границу, «Лента.ру» публикует ее наблюдения о жизни в Польше. [...] На улицах Вроцлава часто встречаются небольшие бронзовые гномики. Они известны, любимы и считаются изюминкой города. Их количество постоянно растёт. Иногда своего гномика у входа заводят магазины вроде Икеа, но в основном они встречаются в центре. Зимой их даже одевают в кофточки и шарфики. Для туристов выпускают карты-путеводители, где объясняется, как их найти. [...] [<https://lenta.ru/articles/2017/09/04/poland/>].

Polskiemu majonezowi mówimy: niet!

Czym zwabić Rosjan do Polski, a czym (ewentualnie) odstraszyć.

Podpis pod zdjęciem krasnala: WROCLAWSKIE KRASNALE nie boją się „zielonych ludzików”. Goście ze Wschodu są zachwyceni. [„Forum” 2017, nr 20, s. 15].

Rosyjski punkt widzenia, podkreślany w tekście przełożonym formułami metatekstowymi, przekazuje powyższy tekst „na podstawie” bardzo pozytywnych relacji Rosjanki, która przez kilka lat mieszkała w Polsce, a tekst opatruje zdjęciami z Wrocławia. Pojawia się w nich wątek krasnali wrocławskich (ros. *зноміку*), w „Forum” zredukowany do zdjęcia jednego z nich i podpisu (jako ślad opuszczonego fragmentu oryginału). Konfrontacja z opublikowanym przekładem (przedrukiem, tekstem na podstawie oryginału) wykazuje jednak zmianę nacechowania wartościującego przekładu (nadany tytuł, lid oraz zmieniona fotografia z podpisem jako elementy, które przyciągają uwagę odbiorcy). Wprowadzenie w tytule rosyjskiego *niet*, a szczególnie frazem *zielone ludziki* (wprawdzie ujęty w cudzysłów) w podpisie pod zdjęciem zmieniają charakterystykę tekstu polskojęzycznego, ocenianego z punktu widzenia zawartości aksjologicznej. Frazem ten, który pojawił się w wypowiedzi Władimira Putina w kontekście działań wojennych Rosji na Ukrainie, powszechnie używany już w odniesieniu do nieoznakowanych żołnierzy, wywołuje negatywne skojarzenia, co sprawia, że zdjęcie wraz z podpisem (a więc elementy dodane przez tłumacza lub redakcję) wprowadza więc w sferę wartościowania odmiennego, niż wynikałoby to z oryginału.

Jak zatem badać dyskurs rosyjsko-polski w perspektywie przekładowej? W jaki sposób poddać ocenie same teksty przełożone – różnorodne pod względem tematyki, gatunku, walorów językowych i wprowadzanych modyfikacji – składające się przecież na dyskurs prasowy?

Wprawdzie tekst i dyskurs sytuują się na różnych poziomach, to jednak dyskurs stanowi kategorię, która umożliwia analizę konkretnych realizacji tekstowych konkretnych jednostek użytych w określonym kontekście społeczno-kulturowym. Każdy tekst i każdy dwutekst pozostaje jednak indywidualnym zdarzeniem komunikacyjnym, aczkolwiek jest „reprezentantem” dyskursów, dlatego też dyskursywność, uwzględniająca dodatkowo różne poziomy relacji dyskursywnych, przecinanie się dyskursów z punktu widzenia badań „z natury rzeczy musi cechować fragmentaryczność” [Bilut-Homplewicz, 336]. Badania empiryczne i liczne szczegółowe opisy materiałowe przynoszą w tym zakresie również bardzo indywidualne ustalenia i ową fragmentaryczność, która składa się na dyskursywny obraz świata. W odniesieniu do prasy M. Kita uznaje za zasadne podejście dyskursywne:

przy zgodzie badaczy co do niejasności, a właściwie wieloznaczności pojęcia fundamentalnego dla dyskursologii, czyli dyskursu, różnie definiowanego i interpretowanego przez różnych badaczy, którzy akceptują jednak takie jego właściwości, jak wielowymiarowość i dynamiczność [Kita, 200].

Prasa – dyskursywny tygiel, jak metaforycznie ujmuje jej różnorodność językową, tematyczną i genologiczną Stanisław Gajda [Gajda, 25], i „eklektyczność językowa wypowiedzi prasowej” implikują, jak stwierdza M. Kita, „eklektyczność metodologiczną badań lingwistycznych nad językiem w prasie” [Kita, 201]. Tym bardziej nasuwa się więc pytanie, jak badać dyskurs przekładowy, na który składają się teksty bardzo zróżnicowane, o różnym stopniu symetrii między oryginałem a przekładem. Z punktu widzenia metodologii potrzebna jest wieloaspektowa analiza i interpretacja, począwszy od lingwistycznej analizy tekstu (na różnych poziomach) poprzez analizę semantyczną w ujęciu kognitywnym, koncepcję językowego obrazu świata, wyzyskującą ujęcia pragmatyki, medioznawstwa, analizę porównawczą i przekładową, przyjmując w odniesieniu do dwutekstu w ramach ujęć komparatystycznych semantyczny i funkcjonalny charakter *tertium comparationis*. Metodologicznie tak zróżnicowane podejścia spaja perspektywa kulturowa (lingwistyka kulturowa), a w jej ramach wykazanie znaczenia poszczególnych zjawisk dla interpretacji aktualnej rzeczywistości, ich wartości w procesach kategoryzacji i wartościowania świata, udziału w przekazywaniu treści presuponowanych. W ten sposób dochodzimy do problemów dyskursywnego obrazu świata, rzeczywistości medialnej i punktu widzenia.

Dla przekładu jako jednego z dyskursów prasowych kluczowe wydaje się wykazanie specyfiki zależności międzytekstowych w ramach rosyjsko-polskich relacji przekładowych z pogłębieniem interpretacji kulturowych uwarunkowań komunikacji językowej i z krytyczną analizą wybranych dwutekstów, co wymaga uwzględnienia – w ramach przypadków szczególnych (*case study*) – szczegółowej analizy zjawisk językowych w perspektywie językowej bądź dyskursywnej interpretacji medialnej świata [zob. Czachur; Nowak, Tokarski], w tym procesów kategoryzacji i wartościowania rzeczywistości tekstowej. Jeśli „Komunikacja w formie translacji tekstów wiąże się ze swobodą formułowania, [...] a (t)reść tekstu jako całości ma przy tym pierwszeństwo przed pojedynczym słowem [...]” [Paepcke, 344], to swoboda w formułowaniu tekstu przekładu nie oznacza jednak dowolności, każde rozwiązanie winno znajdować uzasadnienie, zwłaszcza w odniesieniu do dyskursu prasowego. Wskazane powyżej przykłady (aczkolwiek jedynie we fragmentach), tworząc pewien wycinek rzeczywistości dyskursywnej, uzasadniają celowość stawiania pytań o rzeczywistość tekstową, punkt widzenia, wartości czy wzorce argumentacyjne, umożliwienie uwspólnienia oglądu rzeczywistości zawartej w oryginale, ale też metody dochodzenia do ich ujawnienia.

BIBLIOGRAFIA

- Bilut-Homplewicz, Zofia. „Intertekstualność i interdyskursywność w germanistycznej lingwistyce dyskursu”. *Dyskurs i jego odmiany*. Red. Bożena Witosz, Katarzyna Sujkowska-Sobisz, Ewa Ficek. Katowice: Wydawnictwo UŚ, 2016. 329-338.
- Czachur, Waldemar. „Dyskursywny obraz świata. Kilka refleksji”. *Tekst i Dyskurs* 4 (2011): 79-97.
- Gajda, Stanisław. „Media – stylowy tygiel współczesnej polszczyzny”. *Język w mediach masowych*. Red. Jerzy Bralczyk, Katarzyna Mosiołek-Kłosińska. Warszawa: Rada Języka Polskiego, 2000. 19-27.
- Goban-Klas, Tomasz. *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*. Warszawa, 2008.
- Hauser, Stefan. „Teksty medialne w ujęciu kontrastywnym i kulturowym. Rozważania metodologiczne i przykładowa analiza”. *Tekst i Dyskurs* 5 (2012): 127-154.
- Kita, Małgorzata. „Dyskurs prasowy”. *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*. Red. Ewa Malinowska, Jolanta Nocoń, Urszula Żydek-Bednarczuk. Kraków: Universitas, 2013. 199-288.
- Lappo, Irina. „Uprzedzenia a media: recepcja wydarzeń na Dubrowce (analiza internetowej listy dyskusyjnej)”. *Polacy i Rosjanie. Przewycięzanie uprzedzeń*. Red. Andrzej de Lazari, Teresa Rogozińska. Łódź: Interdyscyplinarny Zespół Badań Sowieologicznych Uniwersytetu Łódzkiego; Zakład Psychologii Zarządzania Uniwersytetu Zielonogórskiego 2006. 323-333.
- de Lazari, Andrzej. „Polskie i rosyjskie zaprogramowanie kulturowe”. *Polacy i Rosjanie. Przewycięzanie uprzedzeń*. Red. Andrzej de Lazari, Teresa Rogozińska. Łódź: Interdyscyplinarny Zespół Badań Sowieologicznych Uniwersytetu Łódzkiego; Zakład Psychologii Zarządzania Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2006. 147-155.
- de Lazari, Andrzej. „Recepta na dobre stosunki polsko-rosyjskie”. *Polacy – Rosjanie: wzajemne relacje*. Red. Aleksandra Kminikowska, Elżbieta Pękała. Gdańsk: Nadbałtyckie Centrum Kultury, 2007. 142-154.
- McQuail, Denis. *Teoria komunikowania masowego*. Tłum. Marta Bucholc, Alina Szulżycka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.
- Mikułowski Pomorski, Jerzy. *Jak narody porozumiewają się ze sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym*. Kraków: Universitas, 2006.
- Nowak, Paweł, Tokarski Ryszard. „Medialna wizja świata a kreatywność językowa”. *Kreowanie światów w języku mediów*, Red. Paweł Nowak, Ryszard Tokarski. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2007. 9-35.
- Paepcke, Fritz. „Rozumienie tekstu a przekład”. *Współczesne teorie przekładoznawcze. Antologia*. Red. Piotr Bukowski, Magda Heydel. Kraków: Universitas, 2009. 335-346.
- Patocka-Sigłowy, Urszula. „Wizerunek Władimira Putina i Dmitrija Miedwiediewa na łamach wybranych numerów tygodnika Wprost”. *Obrazy Rosji i Rosjan w Polsce*. Red. Eleonora Kirwiel, Ewa Maj, Ewelina Podgajna, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2011. 271-288.
- Piekot, Tomasz. *Dyskurs polskich wiadomości prasowych*. Kraków: Universitas, 2006.
- Pstyga, Alicja. „Nowe derywaty wartościujące w wypowiedziach publicznych (na materiale języka polskiego i rosyjskiego)”. *Współczesna komunikacja językowa. Najnowsze zmiany w leksyce i słowotwórstwie języków słowiańskich*, Red. Zofia Rudnik-Karwatowa. Warszawa: SOW, 2008. 213-226.

- Pstyga, Alicja. Przekład w komunikowaniu medialnym. Wybrane zagadnienia na podstawie polskich przekładów rosyjskich tekstów prasowych. Gdańsk: Wydawnictwo UG, 2013.
- Pstyga, Alicja. „Współczesna Rosja w polskim dyskursie medialnym”. Rosja w kryształach. Rozważania, fakty i miraż. Red. Diana Oboleńska, Urszula Patocka-Sigłowy, Katarzyna Arciszewska, Karolina Rutecka, Gdańsk: Wydawnictwo UG, 2014. 446-461.
- Pstyga, Alicja. „Problemy interpretacji tekstu: integracja metodologiczna we współczesnym językoznawstwie słowiańskim”. Współczesne językoznawstwo słowiańskie. Teoria i metodologia badań. T. 2. Metody analizy i opisu jednostek leksykalnych i tekstowych. Red. Elena Koriakowcewa, Siedlce: Wydawnictwo UPH w Siedlcach, 2016. 103-111.
- Pstyga, Alicja. „Rzeczywistość medialna i medialny punkt widzenia a przekład”. Międzyjęzykowe i międzykulturowe konteksty współczesnego dyskursu publicznego. Red. Alicja Pstyga, Urszula Patocka-Sigłowy. Gdańsk: Wydawnictwo UG, 2017. 125-142.
- WOJTAK, MARIA. Głosy z teraźniejszości. O języku współczesnej polskiej prasy. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2010.
- Wojtak, Maria. Rozłożone gazety. Studia z zakresu prasowego dyskursu, języka i stylu. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2015.
- Żydek-Bednarczuk, Urszula. „Dyskurs medialny”. Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej. Red. Ewa Malinowska, Jolanta Nocoń, Urszula Żydek-Bednarczuk, Kraków: Universitas, 2013. 179-197.

PERSPEKTYWY BADAŃ NAD ROSYJSKO-POLSKIM DYSKURSEM PRASOWYM

Streszczenie

Artykuł dotyczy rosyjsko-polskiego dyskursu prasowego, funkcjonującego za pośrednictwem przekładu. Podstawę materiałową stanowią przełożone na język polski rosyjskie teksty medialne zamieszczane w dwutygodniku (wcześniej tygodniku) „FORUM”. Autorkę interesują więc relacje przekładowe i przestrzeń międzytekstowa jako płaszczyzna dialogu w komunikacji międzyjęzykowej Rosjan i Polaków, prowadząca do poznania opinii mediów rosyjskich. Refleksja nad aktualnym rosyjsko-polskim dyskursem prasowym funkcjonującym za pośrednictwem przekładu winna zatem oscylować wokół udziału poszczególnych tekstów w (językowej, dyskursywnej) interpretacji rzeczywistości, z włączeniem wymiaru aksjologicznego, wartości stosowanych modyfikacji tekstowych wpływających na stopień symetrii obu tekstów, a także możliwości interpretacyjnych, uwzględniających kompetencje (między)kulturowe i komunikacyjne uczestników komunikacji.

Słowa kluczowe: przekład; dyskurs prasowy; modyfikacje tekstowe; punkt widzenia; rzeczywistość tekstowa; perspektywa dyskursywna.

PROSPECTS OF RESEARCH
ON THE RUSSIAN-POLISH PRESS DISCOURSE

S u m m a r y

The article concerns the Russian-Polish press discourse, functioning via translation. The material basis are the Russian media texts translated into Polish from a biweekly (previously a weekly magazine) *FORUM*. The author is therefore interested in translation relations and the inter-text space as a platform for dialogue in interlingual communication between Russians and Poles, leading to understanding of the opinions of the Russian media. Reflection on the current Russian-Polish press discourse functioning via translation should therefore oscillate around the participation of individual texts in the (linguistic, discursive) interpretation of reality, including the axiological dimension and the value of the applied text modifications influencing on the degree of symmetry of both texts, as well as interpretative options which take into account (inter)cultural and communicative competences of the communication participants.

Key words: translation; press discourse; text modifications; point of view; text reality; discourse perspective.